

Šebelová, Zuzana

Tažení Fridricha Barbarossy do Itálie

In: Šebelová, Zuzana. *Stručné poznámky k Úvodu do dějin a kultury Itálie : (V.-XIX. století)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 43-46

ISBN 978-80-210-7073-8; ISBN 978-80-210-7076-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131746>

Access Date: 25. 03. 2025

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Tážení Fridricha Barbarossy do Itálie

Jindřichem V., který se zasloužil o konkordát wormský, vymřela salická dynastie císařů. Na německý trůn po něm nastoupil Lothar ze Supplingenburgu – **Lothar III. Saský** (1125–37). V roce 1132 se vypravil do Itálie, kde překonal odpor severoitalských měst (Milán, Verona), postoupil až k Římu a roku 1133 získal císařskou korunu. Korunovaci provedl v lateránské bazilice sv. Jana papež **Inocenc II.** podporovaný stranou Frangipane, francouzskými cisterciáky (Bernard z Clairvaux), francouzským králem Ludvíkem VI. a anglickým králem Jindřichem I., zatímco baziliku sv. Petra ovládal „protipapež“ **Anaklet II.**, původem z římské židovské bankéřské rodiny, kterého podporovali Pierleoni a Norman Roger II., kterého Anaklet v roce 1130 stvrdil jako sicilského krále. V roce 1136 Lothar tážení do Itálie zopakoval a měl zájem podrobit si jižní Itálii, především Puglii. Napadal normanská území a dorazil až k Bari, které zdevastoval. Roger II. se proto raději stáhl na Sicílii. O vlastnictví Puglie vznikl spor mezi Lotharem a papežem Inocencem. Lothar měl v úmyslu pokusit se o dobytí Sicílie, ale ve vojsku vypukla nespokojenost, tudíž tážení vzdal. Zemřel roku 1137 během návratu do Německa.

Jeho nástupcem se stal **Konrád III. Hohenstauf** (1138–52), první německý král ze Štaufské (Hohenstaufské) dynastie. Byl po dlouhou dobu konkurentem Lothara III., italským králem byl zvolen již v roce 1127, v Monze ho korunoval milánský arcibiskup Anselmo Pusterla, kterého za to papež Honorius II. exkomunikoval. Po Lotharově smrti byl roku 1138 zvolen králem Římanů. V rámci této hodnosti např. udělil několika italským městům (Janov, Asti, Piacenza) právo razit vlastní mince. Nikdy se ovšem nedočkal císařské korunovace v Římě.

V době vlády Konráda III. působil kazatel a reformátor **Arnaldo z Brescie**. Arnaldo studoval v Paříži, byl Abelardův žák. V Bresci kolem r. 1130 vstoupil do kláštera a stal se kazatelem. Město se v té době měnilo v sebevědomou komunu a současně se ozývaly kritické hlasy proti zkorumpovanému kléru a proti mocným biskupům, kteří město ovládali. Arnaldo se domníval, že cestou k očistě církve bude zbavení vysokého kléru jeho majetků. Biskup Maifredo se důsledků Arnaldových kázání obával, v roce 1138 se tedy vydal do Říma k Inocenci II. a žádal Arnaldovo odsouzení – k tomu došlo následujícího roku během II. lateránského koncilu. Lidové vrstvy se vzbouřily a postavily se za Arnalda, ten ale přijal exil ve Francii po boku svého učitele Abelarda. Bernard z Clairvaux dal svolat koncil v Lens (1140), kde mělo být odsouzeno Abelardovo i Arnaldovo učení – oba měli dožít v izolaci v klášteře. Arnald po kratším pobytu v klášteře sv. Jenovéfy v Paříži uprchl do Švýcarska a kolem r. 1143 do Čech – tam pobýval u papežského legáta kardinála Guida

Ghefucciho di Città di Castello – budoucího papeže Celestina II. (1143–44), který často vystupoval jako prostředník mezi stoupenci Bernarda a podporovateli Arnalda, který byl považován za heretika, protože ve své kritice církevních poměrů byl příliš radikální – kritizoval nejen nešvary v církvi, ale také její světskou moc jako takovou.

V Římě se v té době vyostřil konflikt mezi papežskou mocí a občany, které vedl **Giordano Pierleoni**, bratr zesnulého Anakleta II. (rodina Pierleoni nadále bojovala o vliv s rodinou Frangipane). Giordano Pierleoni v Římě usiloval o založení laické komuny (republiky) po vzoru severní Itálie. Během krátkého pontifikátu **Lucia II.** (1144–45) byla dokonce vydána municipální ústava, která papeže zbavovala světské moci. Byla zrušena funkce římského prefekta, naopak posílen byl volený senát, v jehož čele stál volený představitel – *patricij*. Tuto funkci zastával právě Giordano Pierleoni. Lucius II. zval na pomoc Konráda III., ale bez výsledku; jednal tedy sám, s malým vojskem napadl sídlo senátu na Kapitolu, ovšem výsledkem bylo zabití několika kardinálů i samotného papeže, který byl údajně zraněn kamenem do hlavy.

Dalším papežem byl **Evžen III.** (1145–53). Arnaldo z Brescie měl v úmyslu usmířit se s církví. Vypravil se proto k papeži, který sídlil ve Viterbu, a získal od něj odpuštění. Po té se vydal na pouť do Říma, kde republikánské hnutí ještě zesílilo a Arnaldo se k němu přidal, za což byl exkomunikován. S hnutím částečně sympatizoval Konrád III. i jeho nástupce Fridrich I. Barbarossa (1152–90); Evženovi III. se však nakonec podařilo získat Fridricha na papežskou stranu.

Další papež, **Hadrián IV.** (1154–59), uvalil na celý Řím interdikt. Další vývoj situace se obrátil proti Arnaldovi – **Fridrich I. Barbarossa** papeži slíbil, že Arnalda dostihne a předá k odsouzení oplátkou za vlastní císařskou korunovaci. Arnaldo pak byl skutečně vydán římské kurii a byl odsouzen k smrti oběšením a upálením (1155).

Fridrich I. Barbarossa ze Štaufské (Hohenstaufské) dynastie byl synovec Konráda III., vládl v letech 1152–90 a by to panovník nebyvalé moci. Již na počátku jeho vlády bylo zřejmé, že dojde ke střetu mezi ním a městy na severu Itálie v čele Milánem. Fridrich I. se v Itálii politicky i vojensky velmi angažoval, neboť potřeboval posílit svou prestiž a získat nové bohatství. Za bojů o investituru královská a císařská moc v Německu ztratila podporu vysokého kléru a sílila tam moc feudálů – konkurentů krále. Císařovi protivníci si začali říkat guelfové (podle Hi Welf – ať žije bavorský vévoda Welf), jeho stoupenci si říkali ghibellini (označení vzniklo zkomolením jména štaufského rodového sídla Waiblingen).

V roce 1154, při příležitosti korunovační cesty Fridricha I. Barbarossy do Pavie, se odehrál říšský sněm (dieta) v Roncaglii (poblíž Piacenzy). Účastnili se ho mj. markýz monferratský a zástupci mnoha komun (např. Lodi, Pavie a Como si mj. stěžovaly na expanzivní politiku Milána). Fridrich se snažil upevnit svou císařskou moc a přišlo mu tedy vhod, že italská města dlouho nemohla najít porozumění a společný postup. V některých městech našel nové spojence. V roce 1155 Fridrich Barbarossa upevnil své pozice v Římě (mj. tím, že potlačil hnutí vedené Arnaldem z Brescie), po té byl papežem Hadriánem IV. korunován na císaře.

V roce 1158 začala dlouhá válka Fridricha I. s Milánem. Císař v prvních letech války opakovaně vítězil. Měl velkou převahu, v jeho vojsku bojovaly oddíly z Lombardie, Benátek, Emilie, římské legie a též asi 10.000 Čechů, které mu poskytl Vladislav II. (za to získal potvrzení královského titulu).

Ve sporu s italskými městy šlo především o tzv. **regálie** – výsostné odznaky královské a císařské moci (vybírání daní, mýtného a cla, ražení mincí, ustanovování soudů, ovlivňování volby konzulů nebo dosazování podesty apod.). O právní zakotvení vztahu k regáliím se jednalo na druhém sněmu Roncaglii v roce 1158. Císař kvůli tomu vytvořil zvláštní komisi složenou z boloňských právníků. Některá práva byl ochoten městům na roční poplatek přenechat: právo volit si konzuly, vybírat mýtné a clo, razit mince. Zakázal však zakládat ligy měst a vést soukromé války. Navíc ustanovil, že města musí podporovat naturáliemi císařské vojsko. Z toho vznikly mezi císařem a městy vážné konflikty. Na straně císaře stála tradičně města Como, Lodi a Pisa.

V roce 1162 došlo ke zdrcující porážce Milána císařským vojskem. Miláňané museli odevzdat všechny symboly moci a dokonce také zbořit hradby. Toto působilo jako odstrašující příklad – např. Brescia a Bologna potom ochotně uznaly Fridrichovy nároky, zaplatily příslušný tribut a uznaly císařského podestu.

Také v Toskánsku měla města uzнат vrchní moc císařových vyslanců – tzv. vikářů, kteří byli dosazováni z Německa na post toskánských markrabat. Kromě nich se císař opíral také o místní šlechtu (conti, castellani, visconti), k níž patřily např. rody Guidi a Alberti z okolí Florencie. Toskánská města nebyla tak odbojná jako města na severu, císař tedy vůči nim postupoval s větší benevolencí, souhlasil s jejich vnitřní autonomií a s vládou místních konzulů, města si většinou mohla také ponechat výhradní práva v některých oborech činnosti (tj. určitý druh regálií). Naprosto výjimečné postavení připadlo Pise, která měla monopol námořního obchodu na pobřeží celé Toskány. Tamní měšťané mohli svobodně volit nejen konzuly, ale i podestu; v Pise se jednalo o historicky první případ takové svobodné volby. Fridrich totiž chtěl získat pisánské loďstvo k výpravě proti Sicílii; za to Pise přislíbil privilegia v Neapoli, Palermu a Messině; Janovu naproti tomu slíbil Syrakusy.

Mezitím města na severu Itálie začala organizovat aktivnější odpor proti císaři. V roce 1164 vznikla tzv. Veronská liga (Verona, Benátky, Vicenza, Padova), na kterou v roce 1167 navázala Lombardská liga, do níž se zapojila další města (Milano, Brescia, Bergamo, Cremona, Mantova, Lodi, Bologna, Asti aj.). Císaře naopak podporovala Pavie a markrabě monferratský.

Dne 29. 5. 1176 došlo k rozhodující **bitvě u Legnana**, kde proticísařsky orientované komuny zvítězily. Po 7 letech příměří a vyjednávání byl roku 1183 uzavřen mír v Kostnici. Mírová smlouva přinesla výhody městům (právo stavět ve svém okolí pevnosti, nezávislost soudní moci, právní autonomii – možnost vydávat vlastní statuta, nezávislost v daňové oblasti) i církvi (biskupové si vyhrazovali právo investitury městských

konzulů). Za to Fridrich vyžadoval placení ročního tributu a formální uznání své císařské autority. Fridrich I. Barbarossa zemřel v roce 1190 během 3. křížové výpravy.

Jeho nástupcem byl syn **Jindřich VI.**, který se v roce 1186 oženil s Konstancí Sicilskou, dcerou Rogera II., čímž získal nárok na titul sicilského krále. Po otci byl též králem německým a italským; císařem byl korunován v Římě roku 1191. Po té se zaměřil na ovládnutí normanského království na Sicílii. Jeho konkurentem byl příbuzný Konstancie Tankréd Sicilský neboli **Tankréd z Lecce** (1189–94), který však předčasně zemřel. Jindřich VI. podnikl s podporou janovské a pisánské flotily válečné tažení, během kterého Sicílii dobyl, a o Vánocích roku 1194 byl korunován na sicilského krále. Jeho ženě Konstancii se den po korunovaci se narodil v Jesi syn **Fridrich II.** Král Jindřich VI. byl na Sicílii mezi šlechtou obávaný, jeho vláda měla rysy tyranie, ze sicilského království chtěl učinit vlastní feudum Hohenstaufů, čímž mj. narážel na odpor papežů, kteří se sami považovali za svrchované lenní pány na Sicílii. Přílišná moc koncentrovaná v rukou Hohenstaufů totiž byla nebezpečná pro samotný papežský stát, který se takto ocital v obklíčení. Jindřich VI. však v roce 1197 náhle zemřel. Na Sicílii ještě před tím stihl zajistit nástupnictví tříletému synovi Fridrichovi II. V Německu se jeho nástupcem stal Otto IV. z Brunswicku.

Literatura:

- OPLL, Ferdinand. *Fridrich Barbarossa: císař a rytíř*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2001, 354 s. ISBN 80-7185-342-9.
- LE GOFF, Jacques. *Středověký člověk a jeho svět*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1999, 319 s. ISBN 80-7021-274-8.